

Slaget om skogen

Under senare tid har debattens vågor gått höga kring hur skogen ska skötas och nyttjas på bästa sätt. I ena lägret finns de som menar att vi ska låta skogen stå kvar i större utsträckning så att den på så vis kan binda mer koldioxid och vara till gagn för den biologiska mångfalden och andra ekosystemtjänster som skogen tillhandahåller. I det andra lägret finns de som menar att vi måste ha ett aktivt skogsbruk med hög avverkningsnivå. Vi kan då, enligt dessa, ersätta fossil energi och fossilt material med material från skogen utan att försaka industrins råvarubehov. Samtidigt innebär det, menar man, en högre tillväxttakt i skogen, vilket bidrar till ökad inbindning av koldioxid.

Vem har då rätt? Vi menar att båda sidor har rätt, men ändå fel! Skogen är viktig, såväl som råvarukälla för skogsindustrin som energikälla. Skälet till att vi överhuvudtaget avverkar skog är ju naturligtvis att det finns en efterfrågan på de träprodukter som kommer från skogen. Detta tycks ha förbigått vissa debattörer som ser skogen enbart som en koldioxidsänka och producent av biodiversitet och andra kollektiva nyttigheter. Att skogen även har ett värde som koldioxidsänka, som producent av många ekosystemtjänster och som källa till rekreation är ställt utom allt tvivel, men dessa värden måste naturligtvis ställas mot värdet av de produkter som avverkad skog ger.

Debatten kan i grunden härledas till det faktum att endast några av de produkter och tjänster som skogen producerar saknar ett tydligt värde på en marknad. Om en skogsägare låter skogen stå kvar och växa ett år till så ersätts denne inte för klimatnyttan i form av ökad kolinlagring. På samma sätt behöver den som använder bioenergi från skogen inte betala för de utsläpp förbränningen orsakar, i motsats till den som förbränner fossila bränslen. Vidare ersätts inte skogsägaren fullt ut för andra typer av ekosystemtjänster som skogen genererar, bl a biodiversitet.

Lösningen är i princip väldigt enkel. Alla värden måste göras synliga och inkorporeras i marknadsekonomin på samma sätt som vanliga skogsprodukter. Det betyder att utsläpp av koldioxid från biomassa ska bedömas på samma sätt som utsläpp från fossila bränslen, dvs antingen ska de beskattas eller inkluderas i EU:s handel med utsläppsrätter. Vidare betyder det att skogsägarna ska ersättas för den kolinlagring som sker i skogen, med andra ord ska skogsägare som bidrar med negativa utsläpp genom kolinlagring ersättas för detta, exempelvis i form av en negativ koldioxidskatt. På motsvarande sätt bör skogsägaren kompenseras/beskattas beroende på

hur skötseln av skogen påverkar andra kollektiva nyttigheter som skogen producerar.

Ersättningen till skogsägare för upptag av koldioxid är i princip enkel att hantera eftersom effekten på klimatet är helt oberoende av var upptaget sker. Det betyder att kompensationen eller subventionen för upptag av koldioxid ska vara densamma oberoende av var upptaget sker.

Mer problematiskt är hur ”priset” på andra ekosystemtjänster, som exempelvis biodiversitet, ska sättas. Hur mycket mer biodiversitet man får av att spara en skog varierar över landet och även inom ett skogslandskap. Det är troligt att samhället viktat exempelvis sammanlänkning mellan naturvärden starkare än den enskilde skogsägaren och därför föredrar en annan optimal rumslig prioritering av naturskydd än skogsägaren. Detta gör att den rumsliga fördelning av naturskydd som spontant uppstår inom ramen för certifieringssystemen och principen om ”frihet under ansvar”, som råder i den svenska skogsmodellen, kommer att vara samhällsekonomiskt ineffektiv.

Ett ökat inslag av landskapsplanering kan vara ett alternativ här. I dag är förvaltningen fragmenterad och fokuserar på de enskilda skogsfastigheterna och skogsbestånden. Kraven på naturhänsyn i skogslagstiftningen riktas mot den enskilde skogsägaren och dennes åtgärder på fastigheten. Det gör i grunden även kraven i samband med certifiering av skog. Inom ett skogslandskap är det dock inte troligt att områden med högt bevarandevärde är jämnt fördelade mellan skogsägare. En landskapsplanering för bevarande kommer därmed att leda till olika stora bördor inom skogsägarekollektivet, där vissa kommer att möta krav på att avsätta stora mängder skog, medan andra kanske bara behöver avsätta lite eller ingen alls.

Ett avgiftsfondssystem skulle kunna vara ett sätt att hantera denna orättvisa och skulle kunna vara ett kostnadseffektivt styrmedel för att främja bevarande av ekologiskt värdefulla skogar. I ett sådant system betalar skogsägare en viss avgift – som kan vara relaterad till avverkad volym, skogsmarkens produktivitet, eller någon annan bas – och de medel som genereras genom avgiften används för att kompensera skogsägare som genom en landskapsplan får ta ett större ansvar för bevarande. Skogsägare med stora ekologiskt värdefulla arealer kompenseras genom fonden för begränsningar i användningen av sin skog, så att enskilda skogsägares börda inte blir större än praxis vad gäller rätt till ersättning när ”pågående markanvändning inom berörd del av fastigheten avsevärt försvåras” (2 kap 15 § regeringsformen).

Sammanfattningsvis, skogen bidrar med en mängd nyttigheter utöver de skogsprodukter som i dag handlas på marknader. Vi kan dock inte förvänta oss att skogen producerar dessa nyttigheter i den utsträckning som är optimal för samhället. Skälet är helt enkelt att skogsägarna saknar incitament att binda koldioxid och att nuvarande skogsförvaltning med avseende på biodiversitet och andra ekosystemtjänster fokuserar på enskilda skogsbestånd i stället för på större sammanhängande skogslandskap. Lösningen

är att sätta ”pris” på upptag och biodiversitet. Vad gäller upptag av koldioxid ska det vara ett enhetligt pris i form av en subvention för alla skogsägare som är lika med koldioxidskatten för fossila utsläpp. För biodiversitet och andra miljötjänster kan man tänka sig ett fond-avgiftssystem som baseras på landskapsnivå snarare än fastighetsnivå.

Göran Bostedt och Runar Brännlund